

44684

Д Р . И В А Н П О П О В И Ћ
доцент универзитета

КАКО ЈЕ ПОСТАО НАШ ЈЕЗИК

Prof. muz

ДР. ИВАН ПОПОВИЋ

КАКО ЈЕ ПОСТАО НАШ ЈЕЗИК

БИБЛИОТЕКА
ЗА ПЕДАГОГИЈУ И НАСТАВНИКЕ
44687
Инв. бр.

СРП.
ФИЛОСОФСКОГ ФАКУЛТЕТА/
УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ

Илустровао
Андреја Андрејевић

ПОКЛОН
НАРОДНА БИБЛИОТЕКА СРБИЈЕ-БЕОГРАД

Децја књига

БЕОГРАД 1956

САВЕТ ЗА ПРОСВЕТУ И КУЛТУРУ НРС, СВОЈОМ ПРЕПО-
РУКОМ БР. 12952 ОД 28. XI. 1955 Г., ПРЕПОРУЧУЈЕ ОВУ
КЊИГУ НАСТАВНИЦИМА И УЧЕНИЦИМА ШКОЛА ОБА-
ВЕЗНОГ ОБРАЗОВАЊА КАО ПОМОЋНИ УЏБЕНИК

Табеле и графикони
ДР. ИВАН ПОПОВИЋ

Уредник
ЗАГОРКА ЛИЛИЋ

Технички уредник
АНДРЕЈА АНДРЕЈЕВИЋ

ОТШТАМПАНО У ВОЈНОМ ШТАМПАРСКОМ ПРЕДУЗЕЋУ У 3.000
ПРИМЕРАКА. ШТАМПАЊЕ ЗАВРШЕНО ЈУЛА 1956 ГОД.

ВУК СТЕФАНОВИЋ КАРАЏИЋ

Пре нешто више од стотину година Вук Стефановић Караџић је извршио праву револуцију у нашем културном животу. Он је тада наш народни језик узвисио до степена књижевног језика. Тако је наша култура добила свој национални језик.

Вук је први научно проучавао српскохрватски језик. Он је путовао по Србији и Војводини, по Црној Гори и Боки Которској, по Далмацији и Хрватској и свуда је брижљиво бележио речи нашег језика, онако како их народ изговара. Као резултат тога његовог неуморног научног рада поникао је његов „Српски рјечник истумачен њемачкијем и латинскијем ријечима“, чије је прво издање изишло 1818 године. Али не само речник — Вук је израдио и прву граматику нашег народног језика, у којој је целом свету показао лепоту и савршенство српскохрватског језика, онаквог какав говори прост народ.

Вукова борба за победу народног језика у књижевности није била нимало лака, јер су њему пружале огорчен отпор на задне снаге, којима није ишло у рачун да наши широки слојеви добију нови, народни језик, оплемењен књижевношћу. Али је Вуково дело било напредно, и он је најзад победио. Њега је у прво време помагао учени Словенац Јернеј Копитар, а у току борбе су му се прикључили и многи образовани људи из разних

ЂУРА ДАНИЧИЋ

ПЕТАР ПЕТРОВИЋ ЊЕГОШ

крајева наше земље: Војвођанин Ђура Даничић, Црногорац Његош, Хрват Људевит Гај и многи други. Тако је створен наш савремени књижевни језик, којим се и данас пишу наше књиге и новине.

Али је требало више од хиљаду пет стотина година раз-
витка да би наш српскохрватски језик постао оно што је данас:
моћно оруђе наше културе. Наш језик није био увек овакав какав
је сад, већ се развијао и мењао током дугих векова наше исто-
рије. Јер као што наши народи имају своју историју, тако исто
је има и наш језик. Овде ћемо баш и говорити о *историји* на-
шег језика.

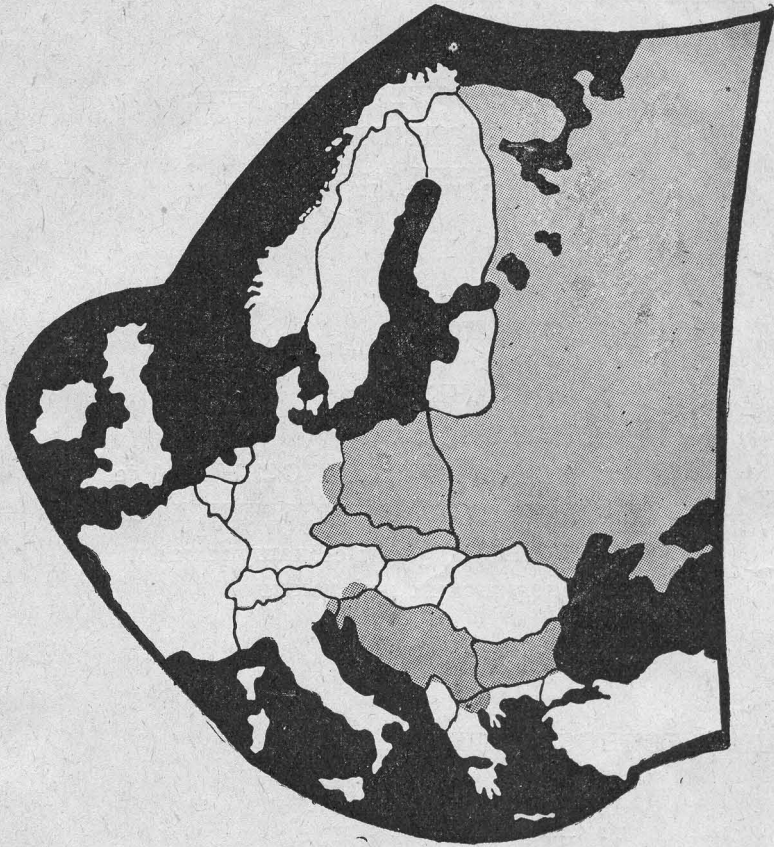
ЉУДЕВИТ ГАЈ

Српскохрватски језик је јединствен језик, којим говоре Срби, Хрвати, Црногорци и босански и херцеговачки муслимани. Он се данас простире у народним републикама Србији, Босни и Херцеговини, Црној Гори и Хрватској. Осим тога се српскохрватски говори у неким мањим деловима Румуније, Мађарске и Бугарске, а такође и у појединим селима у јужној Италији, Аустрији и Чехословачкој.

У НР Словенији говори се словеначким, а у НР Македонији македонским језиком. Словеначки и македонски језик су блиско сродни са српскохрватским, али ипак претстављају засебне језике, и не рачунају се у српскохрватски.

Српскохрватски језик припада великој групи словенских језика, који се данас говоре у пространим областима Европе и северне Азије. Можемо их поделити на три групе: I. ЈУЖНО-СЛОВЕНСКУ, II. ЗАПАДНОСЛОВЕНСКУ и III. ИСТОЧНО-СЛОВЕНСКУ. Те групе се даље овако деле на поједине језике:

I. ЈУЖНОСЛОВЕНСКА

1. СЛОВЕНАЧКИ језик;
2. СРПСКОХРВАТСКИ језик;
3. МАКЕДОНСКИ језик и
4. БУГАРСКИ језик.

II. ЗАПАДНОСЛОВЕНСКА

5. СЛОВАЧКИ језик;
6. ЧЕШКИ језик;
7. ГОРЊИ ЛУЖИЧКОСРПСКИ језик;
8. ДОЊИ ЛУЖИЧКОСРПСКИ језик;
9. ПОЉСКИ језик са кашупским и
словињским дијалектима.

III. ИСТОЧНОСЛОВЕНСКА

10. РУСКИ језик;
11. БЕЛОРУСКИ језик;
12. УКРАЈИНСКИ језик.

Некад је било и других словенских језика, који су после изумрли. Изумро је СТАРОСЛОВЕНСКИ језик, премак данашњег македонског језика. Затим је изумро и ПАНОНСКИ језик, којим су говорили Словени некада настањени у данашњој Маџарској. Исто је тако ишчезао са лица земље и словенски ПОЛАПСКИ језик, који се све до XVIII века говорио у области реке Лабe у Немачкој до Хамбурга.

с х МАТИ	чешки MATKA	руски МАТЬ	пољски МАЃ
с х ВОДА	чешки VODA	пољски WODA	руски ВОДА
с х УГАЉ	стари- словенски ЖРЉЬ онгл	чешки UHĚL	руски УГОЛЬ
с х КРЧАГ	стари- словенски КРЪЧАГЪ крчаг	чешки KRČAN	руски КОРЧАГА
с х ПУТ	словачки POŤ	чешки POUT	пољски PAĆ понт
с х УЗДА	чешки -UZDA	пољски UZDA	руски УЗДА
с х ОБЕД	руски ОБЕД	лужицки- српски НОВЕД новед	пољски VÜBOD вубод
с х СЛОБОДА	словачки SLOBODA	чешки SVOBODA	руски СВОБОДА
с х ШТО	руски ЧТО	марегонски ШЧО	словачки ЇО
с х ЖАБА	чешки ŽÁVA	пољски ŻABA жаба	руски ЖАБА
с х БУВА	чешки BĚCHA блеха	пољски BŁCHA блха	руски БЛОХА
с х БРЕЗА	чешки BŘÍZA бржица	руски БЕРЕЗА бертоза	

Кад упоредимо поједине словенске језике, онда долазимо до закључка да су сви они у веома блиској међусобној сродности. Многобројне старинске речи и облици које налазимо у нашем језику налазимо и у свим осталим словенским језицима, и то или потпуно неизмењене или измењене у врло малој мери. То и показује блиску сродност нашег језика са свим осталим словенским језицима.

В. ЈАГИЋ

Ф. МИКЛОШИЧ

Наука која проучава све словенске језике као целину зове се обично *славистика* или, још тачније, *словенска филологија* односно *словенска лингвистика*. Као оснивач славистике сматра се Чех Јозеф Добровски, а међу многобројним научницима који су за око сто година радили на пољу славистике нарочито се истичу велика имена Словенца *Франца Миклошича*, Хрвата *Ватрослава Јагића* и Руса *Филипа Фортунатова*.

Научници су, после брижљивих испитивања, дошли до закључка да су сви словенски језици, па дакле и српскохрватски језик, постали од једног истог некадашњег заједничког словенског језика. Тај некадашњи језик, из којег су постали сви словенски језици, назива се научно *општесловенски* или *прасловенски* језик. Стари Словени нису имали азбуку, и зато нам од њих није остала никаква књига нити рукопис. Али научници су ипак, на основу упоредних проучавања данашњих словенских језика, утврдили какав је био тај стари прасловенски језик.

ARCHIV
FÜR
SLAVISCHE PHILOGIE
BEGRÜNDET VON V. JAGIĆ

„Архив за словенску филологију“ (Берлин)

„Преглед словенских студија“
(Париз)

INSTITUT D'ÉTUDES SLAVES
—
REVUE
DES ÉTUDES SLAVES

TOME TRENTE ET UNIÈME

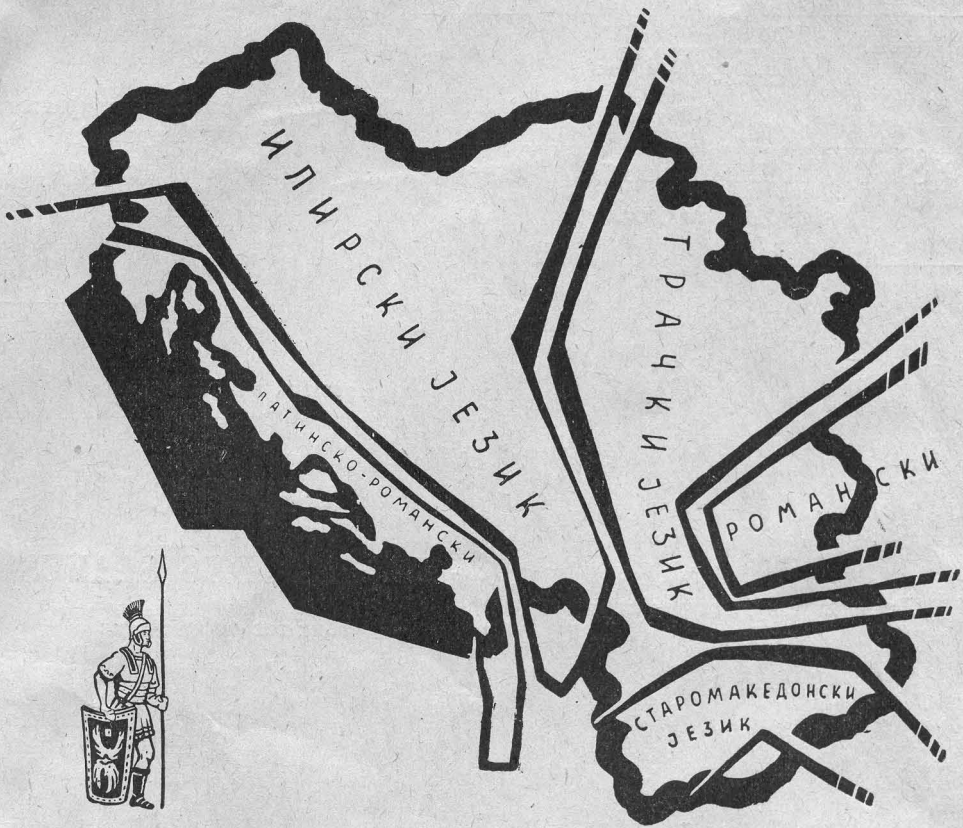
Fascicules 1-4

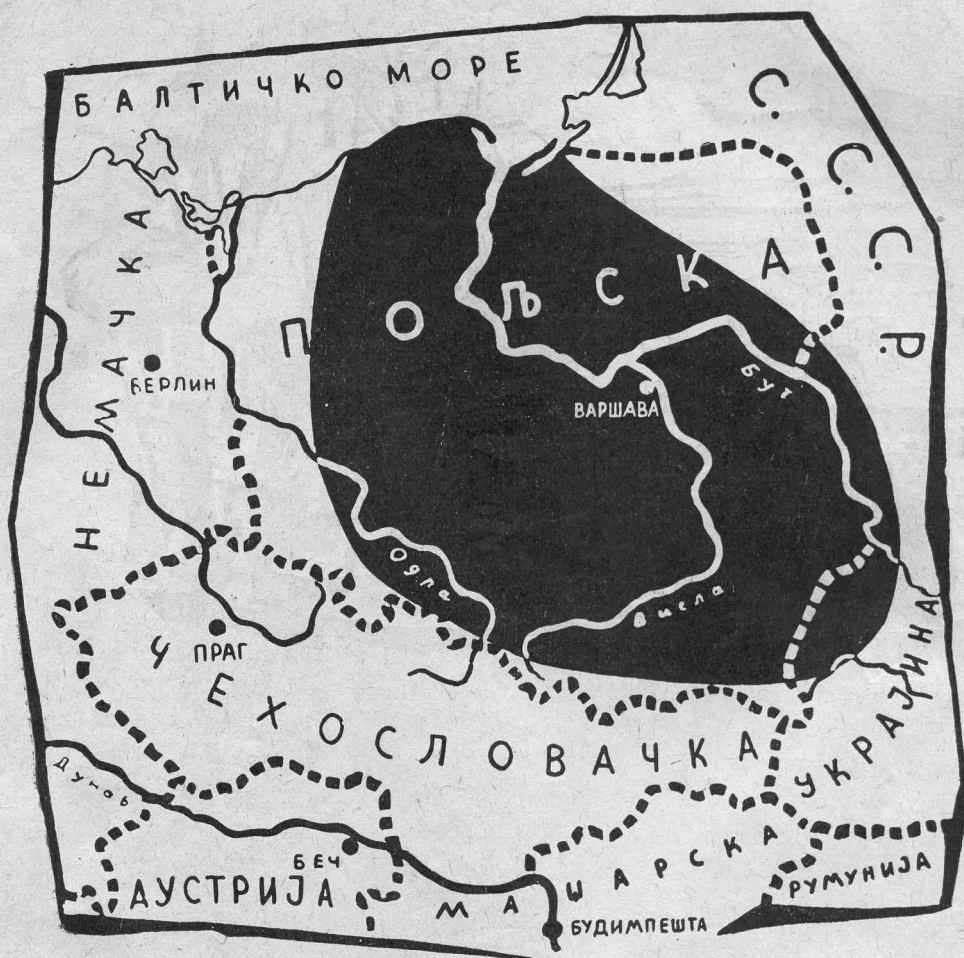
ZEITSCHRIFT
FÜR SLAVISCHE
PHILOGIE

„Часопис за словенску филологију“ (Лајпциг)

Славистика је данас врло развијена, и то не само у словенским земљама, већ и у земљама где се не говори словенски. Славистиком се баве и немачки, француски, талијански, холандски и други научници.

Историја је утврдила да су се Јужни Словени доселили у земље данашње Југославије и Бугарске тек отприлике у VI веку наше ере, или нешто раније. Пре тога досељења у нашим данашњим земљама говорили су се неки други, туђи језици. На јадранском приморју се говорио *далматски* језик, који је постао од латинског, а у унутрашњости Југославије углавном *илирски* језик и *трачки* језик, и, најзад, у источној Србији говорило се тада *румунски*. Данас се свуда у тим крајевима говори само српскохрватски, а далматски, илирски и трачки језик су изумрли. Само се очувао румунски (влашки), али он се отселио у Румунију; један мали део Румуна отишао је на југ, у Македонију, где се и данас још понегде говори аромунским (цинцарским) дијалектом румунског језика. Од трачког језика остао је његов потомак: *шиптарски*.

Док су на Балкану били Римљани, Илири, Трачани и други, дотле су наши преци живели далеко на северу, у старој постојбини. Научници сматрају да је та стара постојбина била северно од планине Карпата, у данашњој Пољској и Украјини. Али тада још нису постојали засебни језици српскохрватски, чешки, пољски итд., већ су сви Словени још говорили заједничким прасловенским језиком.

Прасловенски језик заузимао је сразмерно мале области у равној и мочварној старој постојбини, пуној зелених шума, ливада, река, потока и језера. На северу је допирао до песковитих обала Балтичког Мора, о чему сведочи општесловенски назив за море: српскохрв. *море*, словеначки *morje*, бугарски *море*, руски *море*, пољски *morze* (изг. може) итд. Чак и Чеси, удаљени данас стотинама километара од свих мора, очували су ову стару словенску реч: *moře* (морже).

с.х. Г-ЛА-ВА	пољски	G-ŁO-WA	руски	Г-ОЛО-ВА
„ З-ЛА-ТО	„	Z-ŁO-TO	„	З-ОЛО-ТО
„ Б-ЛА-ТО	„	B-ŁO-TO	„	Б-ОЛО-ТО
„ С-ЛА-МА	„	S-ŁO-MA	„	С-ОЛО-МА
„ М-ЛА-Д	„	M-ŁO-DY	„	М-ОЛО-ДОЙ
„ Г-ЛА-С	„	G-ŁO-S	„	Г-ОЛО-С

с.х. ІМІ ПИШЕ-МО чеш. PÍŠE-ME пољ. PISZE-MY рус. ПИШЕ-М

„ ВИДИ-МО „ VIDÍ-ME „ WIDZI-MY „ ВИДИ-М
/виџиме/ /виџими/

„ ЛУБИ-МО „ LÍBÍ-ME „ LUBI-MY „ ЛЮБИ-М

„ БУДЕ-МО „ BUDE-ME „ BĘDZIE-MY „ БУДЕ-М
/бедџени/

Током времена су разна германска, турско-татарска и друга дивља племена стала потискивати Словене у њиховој старој постојбини, у жељи да им отму плодне њиве, богате пашњаке и густе шуме. Словени су се почели померати и премештати, а прасловенски језик почео се полако распадати на поједине засебне дијалекте. У њему су се почеле јављати извесне разлике, и тако се старо језичко јединство све више цепало. Доцније ће се из ових разлика развити засебни словенски језици, а међу њима и наш језик.

А кад су се варварски завојевачи дочепали њиховог зави-
чаја, Словени су напустили прадедовске њиве које су дотле обрађивали. И бежећи од поробљивача, погнали су своја стада у
нове крајеве, да тамо потраже уточиште и нову земљу.

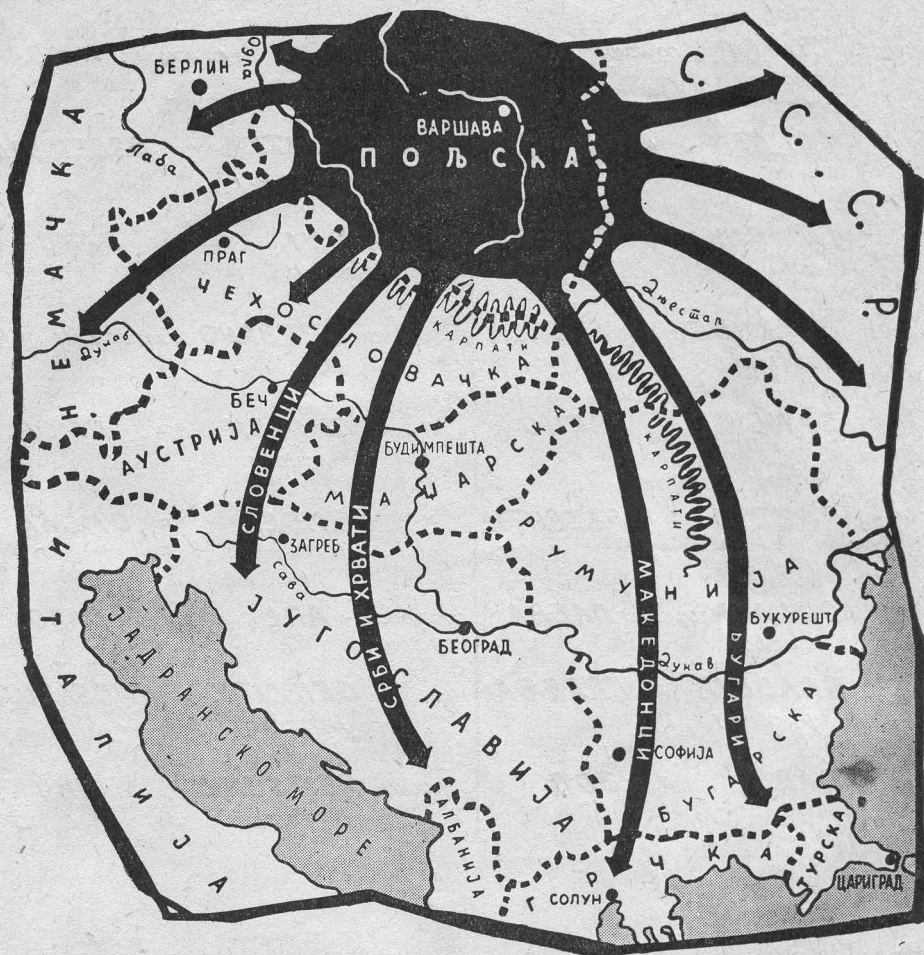

Једни су кренули на запад у данашње чешке и немачке крајеве. Тако су се чешки, словачки, лужичкосрпски и полапски језиқ раширили далеко на запад.

Други су кренули на исток, у простране равнице настањене племенима Финаца. Тако се руски језик стао ширити у данашњим руским низијама.

Трећи су се кроз карпатске кланце упутили на југ, кроз Панонију (Маџарску) и Дакију (Румунију) и расули се широм преко Балкана. То су били преци оних Словена који данас говоре *словеначки, српскохрватски, македонски и бугарски*. Тако се српскохрватски језик преселио из старе постојбине на Балкан.

Јужнословенски језици, а међу њима и српскохрватски језик, убрзо по свом доласку на Балкан потиснули су језике староседелаца Далмата (Римљана), Илира и Трачана, па добрим делом и језик културних Грка. Али се зато и до данас очувао у српскохрватском, словеначком, македонском и бугарском језику читав низ географских имена примљених од тих староседелаца. *Сплит* је стари романски *Speletum*, *Солин* код Сплита је илирска *Salona*, *Пловдив* у Бугарској је трачка *Pulpudeva*.

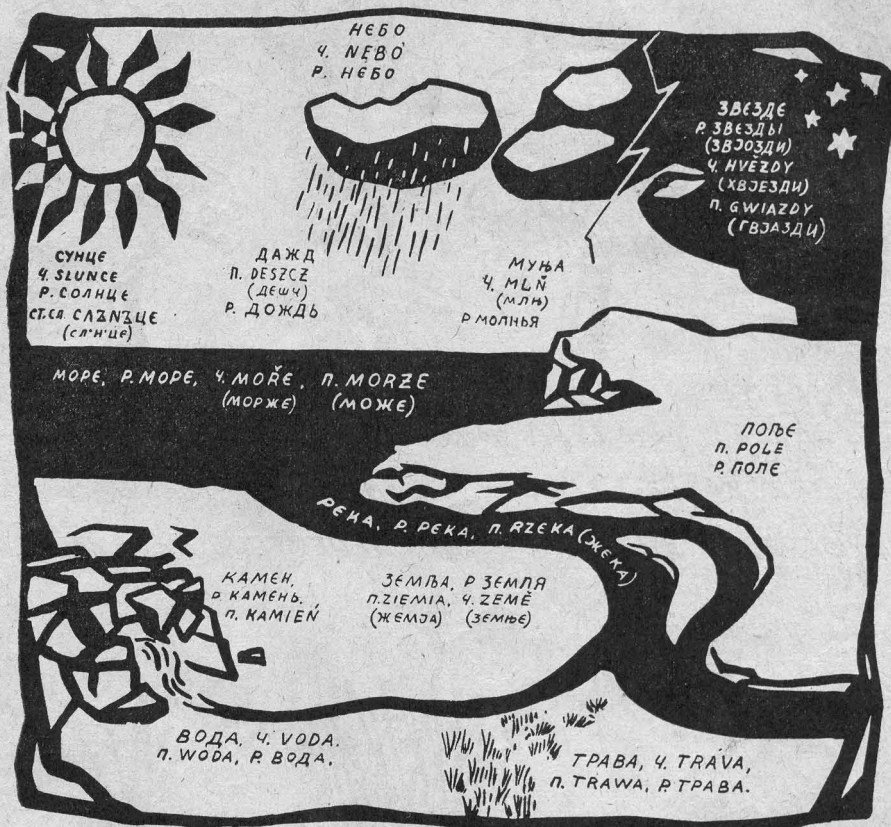
Данас се јужнословенским језицима (српскохрватским, словеначким, македонским и бугарским) говори само у Југославији и Бугарској. Али некада се њима говорило, осим у Југославији и Бугарској, и у свим суседним земљама: Маџарској, Румунији, Грчкој, Албанији и мањим деловима Аустрије и северне Италије. То знамо по томе што се у језицима тих земаља сачувало пуно речи словенског порекла иако су тамо Словени данас ишчезли.

БИБЛИОТЕКА
 ДЕЉЕЊЕ ЗА ПЕДАГОГИЈУ И АПАРАТОРИЈУ 17
 Инв. бр. 44684
 Сигн. _____
 ФИЛОЗОФСКОГ ФАКУЛТЕТА
 УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ

румунски	COASĂ <i>[коаса]</i>	од нашег	КОСА	грчки	ZAMPA <i>[зампа]</i>	од нашег	ЖАБА
"	LOPATĂ	"	ЛОПАТА	"	ΒΕΡΒΕΡΙΤΣΑ <i>[верверица]</i>	"	ВЕБЕРИЦА
"	STREANĂ	"	СТРЕХА	"	ZAKONI <i>[закони]</i>	"	ЗАКОН
шиптарски	BRAZHĎË <i>[бражџ]</i>	од нашег	БРАЗДА	талијански	GREBANO	од нашег	ГРЕБЕН
"	SÂNË	"	СЕНО	"	ZMOCH <i>[цмок]</i>	"	СМОК
"	RAZBIS	"	РАЗБИТИ	"	SMOLA	"	СМОЛА
маџарски	PELYVA <i>[пелџа]</i>	од нашег	ПЛЕВА	аустријско- немачки	ARL	од нашег	РАЛО
"	GRÁBLYA <i>[грабља]</i>	"	ГРАБЉА	"	GEISLITZ <i>[гајслиц]</i>	"	КИСЕЛИЦА
"	ZAB	"	ЗОБ	немачки	PEITSCHÉ <i>[пајче]</i>	"	БИЧ

Ово нарочито важи за румунски, шиптарски и маџарски, а у мањој мери и за грчки и талијански језик, и за немачки дијалект у Аустрији. У тим земљама има и доста географских назива словенског порекла: у Маџарској главни град *Пешта*, у Аустрији *Грац* (од словенске речи *градац*), у Албанији *Берат* (од слов. *Белград*), у Румунији *Белград*, у Грчкој *Земенон* (тј. *Земун*), у Италији *Белградо*.

И тако је српскохрватски језик у VI и VII веку наше ере отпочео свој живот на Балкану, на овом тлу на коме се и данас говори...

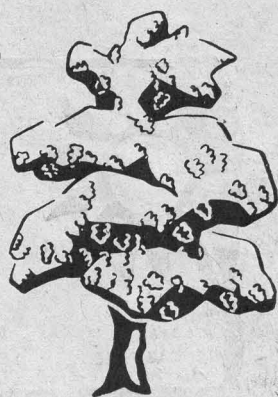

Али иако он већ око 1300 година живи својим засебним животом, одвојено од осталих словенских језика, ипак је у себи до данашњег дана очувао безброј старих речи и облика донетих из старе домовине на северу Карпата.

Кад данас кажемо *јести* или *пити*, *бити жедан* или *гладан*, *спавати* или *бити будан*; кад кажемо *дан* или *ноћ*, *јутро* или *вече*; кад рекнемо *брат* или *сестра*; *дрво* или *камен*; кад употребимо *придеве добар*, *мио*, *драг*, *рђав*, *зао*, *леп*, *ружан*, и тако даље, ми онда говоримо старе словенске изразе, који су очувани најмање 2000 година, а често и из много дубље прошлости.

И готово сви предмети у природи који нас окружавају носе и данас у нашем језику прастара словенска имена: *море*, *река*, *поток*, *поље*, *извор*, *небо*, *сунце*, *звезде*, *облаци*, *муња*, *гром*, *трава*, *земља*, и тако даље.

Скраћенице: ч. = чешки, п. = пољски, р. = руски, ст. сл. = старословенски

БРЕЗА
чеш. **BŘÍZA**
/бржица/

ЛИПА
чеш. **LÍPA**

БРЕСТ
дугарски **БРЯСТ**
/броста/

ДУБ (= хрост)
чеш. **DUB**

слов. **BRZOZA**
/бжоза/

слов. **LIPA**

слов. **BRZOST**
/бжоста/

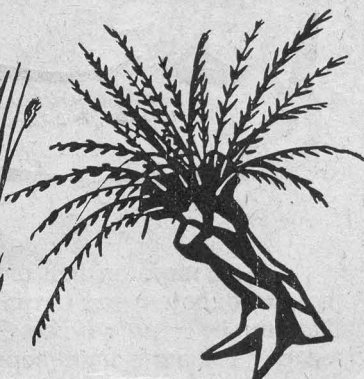
слов. **DAV**
/дав/

рус. **БЕРЕЗА**
/берёза/

рус. **ЛИПА**

рус. **БЕРЕСТЕНЬ**

рус. **ДУБ**

ЈЕЛА
чеш. **JEDLA**

ТРЕСКА
чеш. **TRESTĚ**
/трест/

ВРБА
чеш. **VRBA**

слов. **JODŁA**

слов. **TREŚĆ**
/трешч/

слов. **WIERZBA**
/вјешба/

рус. **ЕЛЬ**

рус. **ТРОСТЬ**

рус. **ВЕРБА**

Исто је тако и наше дрвеће и биље очувало стара словенска имена.

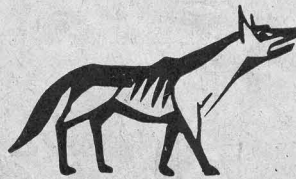
ЈЕЛЕН

чеш. **JELEN**

пољ. **JELEŃ**

(јелењ)

рус. **ОЛЕНЬ**

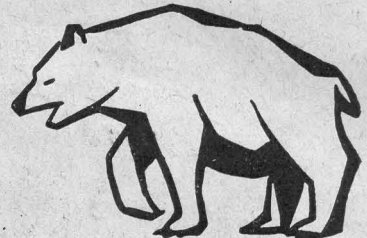
ВУК

чеш. **VLK**

пољ. **WILK**

(вилк)

рус. **ВОЛК**

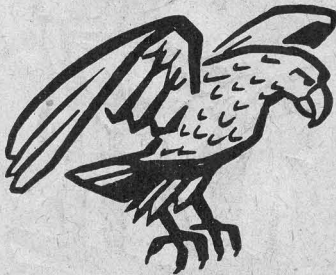
МЕДВЕД

чеш. **MEOVĚD**

пољ. **NIEDŹWIEDŹ**

(недзведз)

рус. **МЕДВЕДЬ**

ОРАО

чеш. **OREL**

пољ. **ORZEŁ**

(орзел)

рус. **ОРЁЛ**

(орюл)

ГОЛУБ

чеш. **HOLUB**

пољ. **GOŁĄB**

(голомб)

рус. **ГОЛУБЬ**

ВРАБАЦ

чеш. **VRABEC**

пољ. **WROBEL**

рус. **ВОРОБЕЙ**

ГУСЕНИЦА

чеш. **HÚSENKA**

пољ. **WASIENICA**

(ваншењица)

рус. **ГУСЕНИЦА**

МРАВ

чеш. **MRAVENEC**

пољ. **MROWKA**

рус. **МУРАВЕЙ**

МУВА

чеш. **MOUCHA**

пољ. **MUSHA**

(мучха)

рус. **МУХА**

Дивље шумске и пољске животиње опет имају стара словенска имена; а такође и птице и бубе.

МАТИ

чеш. **МАЎ**
1matɪ

поль. **МАСЬ**

рус. **МАТЬ**

ОТАЦ

чеш. **ОТЕС**

поль. **ОЈСІЕС**
1ojɕeɪ

рус. **ОТЕЦ**

СИН

чеш. **SUN**

поль. **SUN**

рус. **СЫН**

ДЕД

чеш. **DĚD**
1ɕeɪ

поль. **DZIAD**
1ɕoɪ

рус. **ДЕД**

БАБА

чеш. **ВАВА**

поль. **ВАВА**

рус. **БАБУШКА**

ЋЕРКА

чеш. **СЕРА**

поль. **СОРА**

рус. **ДЩЕРЬ**
1ɕɕerɪ

Најближи сродници зову се у нашем језику, све до данашњег модерног времена, прастарим именима наслеђеним из старе постојбине: отац и мати, син и кћи, деда и бака, стриц, ујак, тетка, свекар и свекрва, зет и снаха, и тако даље.

ОКО ч. ОКО

п. ОКО

УВО ч. ПОЉ. **УСНО**

р. УХО

ШИЈА ч. **ŠÍJE**

р. ШЕЈА

ПРСА п. **PIERŚ**

[шјерш]

РУКА ч. **RUKA**

р. РУКА п. **REKA**

[рејка]

ПРСТ ч. **PRST**

р. ПЕРСТ

НОГА ч. **NOHA**

р. НОГА

КОЛЕНО

ч. **KOLENO**

р. КОЛЕНО

п. **KOLANO**

ГЛАВА ч. **HLAVA**

п. **GŁOWA** р. ГОЛОВА

НОС ч. **NOS**

р. НОС

УСТА ч. **USTA**

сш. сл. **ОУСТА**

РАМЕ ч. **RAMĚ**

[рамѣ]

р. РАМО

ЛАКАТ ч. **LOKET**

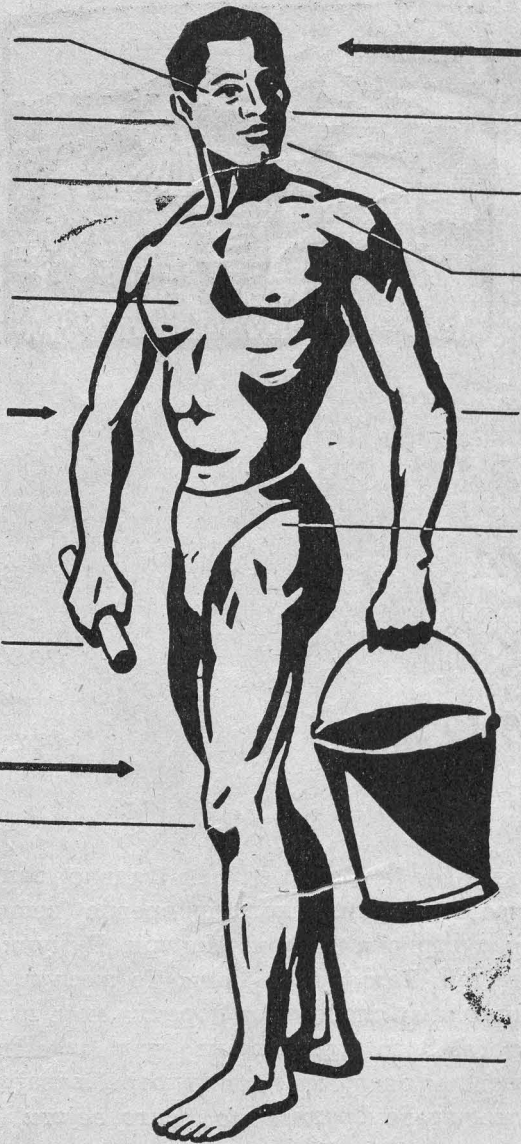
р. ЛОКОТЬ

БЕДРО ч. **BEDRO**

р. БЕДРО

ПЕТА ч. **PATA**

р. ПЯТА

Стара словенска имена очували су и делови људског тела.

Скраћенице: ч. = чешки, п. или пољ. = пољски, р. = руски.

ЊИВА

чеш. **NIVA**

пољ. **NIWA**

рус. **НИВА**

РАЛО

чеш. **RÁDLO**

пољ. **RADŁO**

рус. **РАЛО**

Пољопривреда је била одувек главно занимање наших предака; од нас су се учили пољопривредној вештини и сви суседни народи: аустриски Немци, Маџари, Румуни, Шиптари, па и високо културни Талијани и Грци. То закључујемо по пољопривредним изразима словенског порекла које налазимо у језицима тих народа. Зато није никакво чудо што наши сељаци у своме свакодневном послу на њиви употребљавају све саме прастаре словенске изразе: *орати*, *рало*, *жито*, *сејати*, *бразда*, *копати*, *клас*, *раж*, *овас*, *јечам*, *срп*, *мотика*, *сено*, и тако даље.

CEME

чеш. **SEMENO**

поль. **SIEMIE**
|шэм'е|

рус. **СЕМЯ**

СЕЈАТИ

чеш. **SÍTI**
|с'ути|

поль. **SIĄĆ**
|ш'ац'|

рус. **СЕЯТЬ**

ЖИТО

чеш. **ŽÍTO**

поль. **ŻYTO**
|ж'уш'о|

ЖЕТИ

чеш. **ŽÍTI**

поль. **ŻAĆ**
|ж'ац'|

рус. **ЖАТЬ**

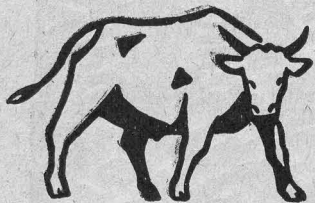

ВЕПАР
чеш. **VEPŮ**
|bɛapʊ|

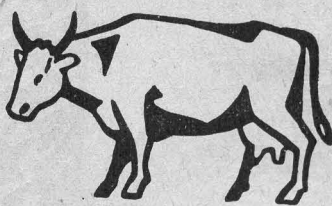
пол. **WIEPRZ**
|bʲɛpʂ|
рус. **ВЕПРЬ**

СТАДО пол. **STADO**
чеш. **STÁDO** рус. **СТАДО**

ВО
чеш. **VŮL**
|vʊl|
пол. **WOŁ**
рус. **ВОЛ**

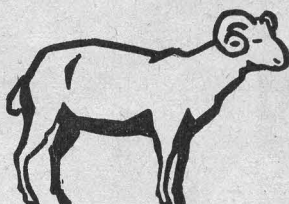
КРАВА
чеш. **KRÁVA**
пол. **KROWA**
рус. **КОРОВА**

ЖДРЕБЕ
чеш. **ŽŘÍBĚ**
|ʒrɛʃibɛ|
пол. **ŻREBIĘ**
|ʒrɛbʲɛ|
рус. **ЖЕРЕБЯ**

СВИЊА
чеш. **SVINĚ**
|svɪɲɛ|
пол. **ŚWINIA**
|ɕvɨɲɨa|
рус. **СВИНЬЯ**

ОВЦА
чеш. **OVCE**
пол. **OWCA**
рус. **ОВЦА**

КОЗА
чеш. **KOZA**
пол. **KOZA**
рус. **КОЗА**

У сточарству смо очували већ мање старине: ту су на нас утицали нарочито Румуни и Шиптари, стари пастири из пространих балканских планина. Па ипак, и овде смо опет задржали пуно старинских словенских израза: стадо, пастир, напасати, говече, во, бик, крава, теле, овца, јагње, коза, вепар, свиња, прасе, ждребе; затим гуска, јаје, сир, масло, месо, вуна, па чак и кобасица.

ПЧЕЛА

чеш. **VČELA**

поль. **PSZOŁA**
(пчолога)

рус. **ПЧЕЛА**

МЕД

чеш. **MED**

поль. **MIOD**
(мјод)

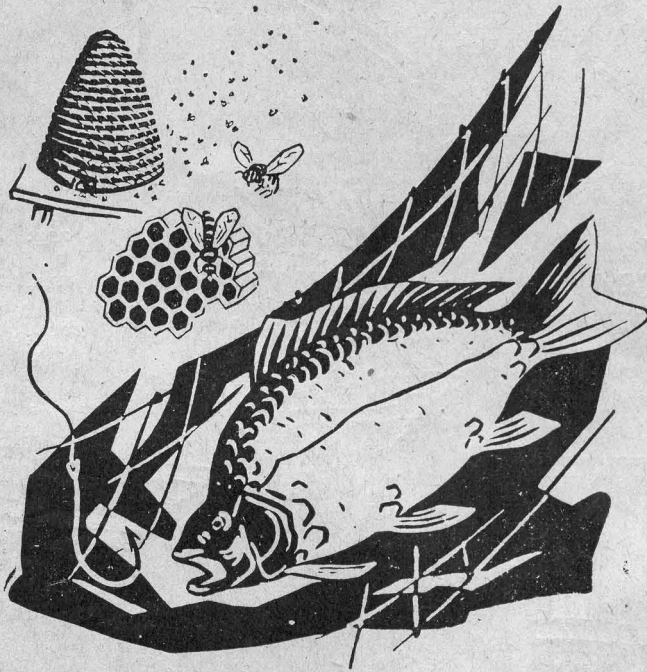
рус. **МЕД**

РОЈ

чеш. **ROJ**

поль. **ROJ**

рус. **РОЙ**

УДИЦА

чеш. **UDICE**
(удыце)

рус. **УДА**

РИБА

чеш. **RYBA**

поль. **RYBA**

рус. **РЫБА**

МРЕЖА

чеш. **MŘÍŽ**
(мржиж)

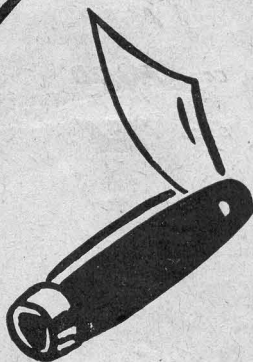
поль. **MRZEŻNA**
(мрежна)

рус. **МЕРЕЖА**

Наши преци су гајили пчеле и ловили рибе у многобројним водама своје старе постојбине. Отуд нам се и у овим привредним гранама сачувало доста прадедовских израза.

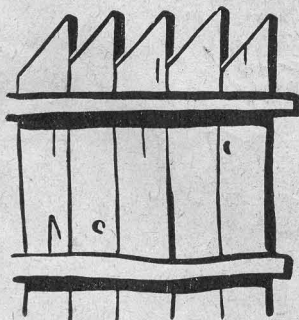
СЕКИРА
 чеш. **SEKERA**
 пољ. **SIKIERA**
 [секијера]
 рус. **СЕКЕРА**

БРИТВА
 чеш. **BRITVA**
 пољ. **BRZYTWA**
 [брытва]
 рус. **БРИТВА**

КРЧАГ
 чеш. **KRČAN**
 пољ. **KORCZAK**
 [корчак]
 рус. **КОРЧАГА**

ПЛОТ
 пољ. **PŁOT**
 пужичко
 српски **PŁOT**
 рус. **ПЛОТ**

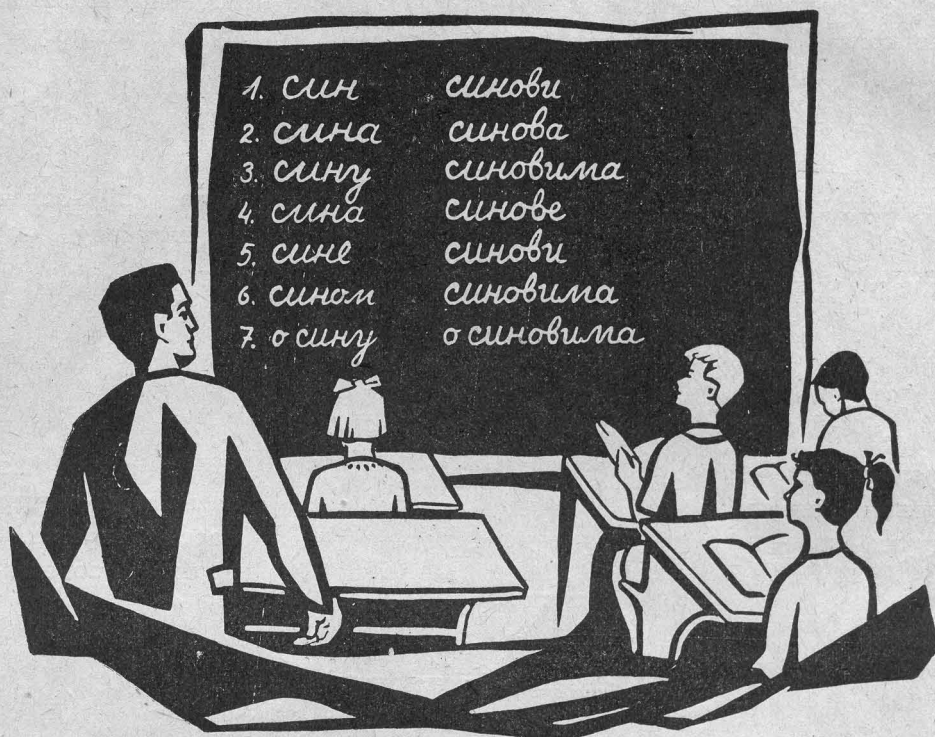

СТУБ
 чеш. **SLOUP**
 пољ. **Stup**
 рус. **СТОЛП**

СТО
 чеш. **STUL**
 [сцул]
 пољ. **Stoł**
 рус. **СТОЛ**

И разни простији технички процеси, као сечење, шивење, бушење, оштрење били су познати нашим прецима. Зато смо очували њихове изразе *оруђе*, *секира*, *нож*, *бритва*, *длето*, *шило*, *игла*, *тоцило* итд. И извесни занатски производи и разни предмети имају прасловенска имена: *зид*, *пећ*, *окно*, *под*, *стуб*, *даска*, *ограда*, *плот*, *студенац*, па и *сто*, *крчаг*, *мех* и др. Назив за кућу је старо словенско *дом* и *земуница*.

Али није српскохрватски језик сачувао само безброј старих словенских речи. Не, и наша данашња *граматика* наслеђе је од наших предака из старе домовине. Истина, наши преци у старој домовини нису знали да пишу, али су ипак имали своју неписану граматiku. Наиме, ако ми данас употребљавамо *седам падежа*, затим глаголска времена: *садашње, прошло, пређашње свршено, пређашње несвршено, давнопрошло, будуће* и тако даље, на онда ако вршимо *поређење придева* и тако даље, онда знајмо да су то све употребљавали баш тако исто и наши преци. Од њих смо ми то све и наследили. Наше падеже, на пример, који понеком данашњем писменом детету задају толике муке, употребљавали су мали неписмени „Прасловени“ без по муке, а треба рећи да су ондашњи падежи били тежи него данашњи. Али о свему томе учи се опширно на факултету...

Воз је некада био назив за обична сељачка кола !

ВОЗ

Данас воз означава модерну железничку композицију

Код наших предака ладја је био обичан примитиван чамац

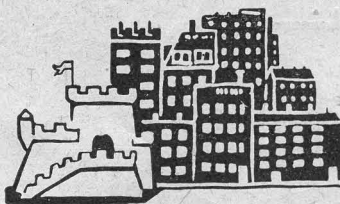
ЛАЂА

Данас лађа означава пароброд

У Средњем веку су феудалци тврђаву називали град

ГРАД

Данас је град назив за велико модерно насеље, које се друкчије зове и варош

Некада је перо било само гушчије

ПЕРО

Данас перо означава и метални предмет којим се пише, па и цело налив-перо

Досад смо говорили о старом словенском језичком наслеђу које се у српскохрватском језику чувало без промене.

Да видимо сада шта се мењало.

Пре свега, неке речи су измениле своје значење. Тако је некада ВОЗ био назив за *проста сељачка кола*, а данас означава модерно превозно средство *железницу*. Оваквих измена у значењу било је врло много у нашем језику.

Некада се зграда за
становање звала
ДОМ или ХРАМ

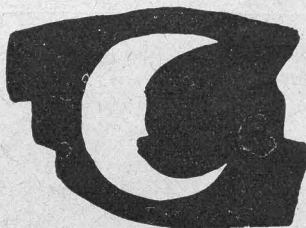
Данас такву зграду
називамо обично
КУЋА

Некада се говорило
ОГАЊ

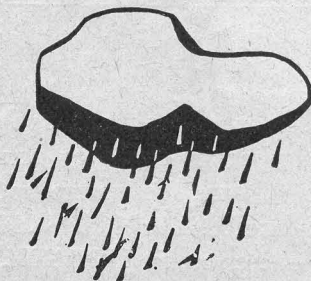
Данас се обично ка-
же ВАТРА

Некада се земљин
сателит звао ЛУНА

Данас га зовемо
МЕСЕЦ

Воду која пада из
облака звали су на-
ши преци ДАЖД

Ми за то данас ка-
жемо обично
КИША

Али то није све. Бивало је и обрнутих случајева: да пред-
мет остане исти као некад, а да промени своје име. И таквих
примера има много.

	СТАРО-СРПСКОХРВАТСКИ	НОВО-СРПСКОХРВАТСКИ
А се променило ч Д Д	/ЈА САМ/БИ-Л	/ЈА САМ/БИ-О
	/ЈА САМ/ЗНА-Л	/ЈА САМ/ЗНА-О
	ВО-Л	ВО
	СО-Л	СО
	ПЕПЕ-Л	ПЕПЕ-О
Ч истраје Д променило се ч Ц	Ч-РТАТИ	Ц-РТАТИ
	Ч-РЕВО	Ц-РЕВО
	Ч-РН	Ц-РН
	Ч-РВ	Ц-РВ
	Ч-РВЕН	Ц-РВЕН
	Ч-РПСТИ	Ц-РПСТИ
А лице зедичне сорадије времена неког се збринило на У а данас на М	/ЈА/ ПИШ-У	/ЈА/ ПИШ-ЕМ
	/ЈА/ МИШЉ-У	/ЈА/ МИСЛ-ИМ
	/ЈА/ ЗНАЈ-У	/ЈА/ ЗН-АМ
	/ЈА/ ВИЂ-У	/ЈА/ ВИД-ИМ
	/ЈА/ ПИЈ-У	/ЈА/ ПИЈ-ЕМ

Међутим нису се мењале само речи, већ су се мењали и њихови облици и гласови, тојест мењала се током векова и граматика. Тако се на пример у наше феудално доба још говорило ЈА САМ БИЛ, а данас се каже ЈА САМ БИО. Исто тако, некада се говорило ЧРТАТИ, а данас се каже ЦРТАТИ. И томе слично. На тај се начин српскохрватски језик прилично изменио. Ова промена се научно зове *еволуција*. Еволуцију нашег језика кроз векове проучава наука која се зове *историска граматика српскохрватског језика*. Она се опширно учи на факултету.

ХЛЕБ

КРУХ

ДЕТЕ

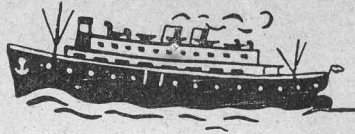
ОТРОК

ЧОРБА

ЈУХА

ЛАЂА

БРОД

ИГРА

ПЛЕС

ДУГМЕ

ПУЦЕ

Међутим не постоји разлика само између савременог, модерног језика и старог језика феудалног времена. И дан-данас има разлика у говору између појединих крајева наше земље. Тако се код Срба и Црногораца каже ХЛЕБ или ХЉЕБ, а код Хрвата КРУХ, и томе слично.

На основу језичких разлика у појединим крајевима наше земље ми српскохрватски језик делимо на мање делове. Ти мањи делови зову се *дијалекти* или *говори*.

Кад Шумадинац, Босанац, Црногорац, Војвођанин или Славонац желе да питају неког каквим се послом бави, они кажу ШТА РАДИШ? Далматинци неће тако рећи, већ ЧА ДИЛАШ? Хрватски Загорци из околине Загреба казаће то исто питање овако: КАЈ ДЕЛАШ? Као што видимо, место заменице ШТО у приморју се каже ЧА, а око Загреба КАЈ. По овоме ШТО, ЧА и КАЈ разликујемо три главна српскохрватска дијалекта: ШТО-кавски, ЧА-кавски и КАЈ-кавски. Од њих је штокавски најважнији, и говори се на највећем пространству. Али наука проучава и њега и друге дијалекте подједнако. Наука о нашим дијалектима зове се *српскохрватска дијалектологија*. Она се учи на факултету као посебан предмет.

Кад смо овако прегледали развитак нашег НАРОДНОГ језика, сад је дошло време да се мало позабавимо и историјом нашег КЊИЖЕВНОГ језика и наше писмености кроз векове.

Истина, наши прадедови у старој постојбини били су неписмени, нису имали никакве азбуке. О томе нам овако говори учени бугарски калуђер по имену Храбр, који је живео у X веку: „Док су Словени били многобошци, они нису имали слова, већ су се при враџбинама служили некаквим цртицама и зарезима“. Другим речима, чинили су онако како то данас чине неписмени Индијанци и Црнци.

Али већ у IX веку наше ере Ђирило и Методије саставили су прву словенску азбуку.

Прва словенска азбука била је *старословенска глагољица* (IX век). Начинили су је, по угледу на грчки алфавет, Ђирило и Методије лично.

Убрзо затим њихови ученици начинили су и другу, практичнију, азбуку: *старословенску ћирилицу*. Њу су примили и Срби и та стара српска ћирилица је остала у употреби све до краја феудализма, па и после, до ослобођења од Турака.

Првобитну глагољицу су у извесној мери изменили хрватски попови глагољаша. Та измењена *хрватска глагољица* очувала се по католичким црквама у нашем приморју све до данашњег дана.

Наши католици, нарочито у приморју, почели су врло рано употребљавати и *латиницу*. Она је била слична данашњој латиници, али се разликовала од ње по томе што се равнала по талијанском, мађарском или немачком правопису (а не по Вуковим правилима, којих, наравно, тада још није било).

ЕВО КАКС БИ ГЛАСИЛА ЈЕДНА ИСТА РЕЧЕНИЦА НАПИСАНА НАШИМ РАЗНИМ АЗБУКАМА:

Хрватском угластом глагољицом:

QAA PAV E QVA P P ZE SA

Старом српском ћирилицом:

СЛЪНЦЕ СЈА НА НЕБУ

Старом приморском латиницом:

SALNZZE SIA NA NEBBI

Нашом данашњом ћирилицом:

СУНЦЕ СИЈА НА НЕБУ

Чим се појавила наша прва азбука, створени су и услови за развитак књижевног језика. Вук Караџић јесте творац нашег књижевног језика. Али то се односи на овај наш књижевни језик којим се данас служимо. Међутим први српскохрватски књижевни језик пада у много дубљу прошлост, и настао је око 800 година пре Вука.

Творци првог српског и првог хрватског књижевног језика били су учени средњовековни калуђери. То је доба развитка нашег феудализма.

 ЕВАНЂЕЛНЕ
ВЕЛИКОСЛАВНОГА

КНЕЗА
МИРОСЛАВА

СЫНА
ЯКОВЛЕНА

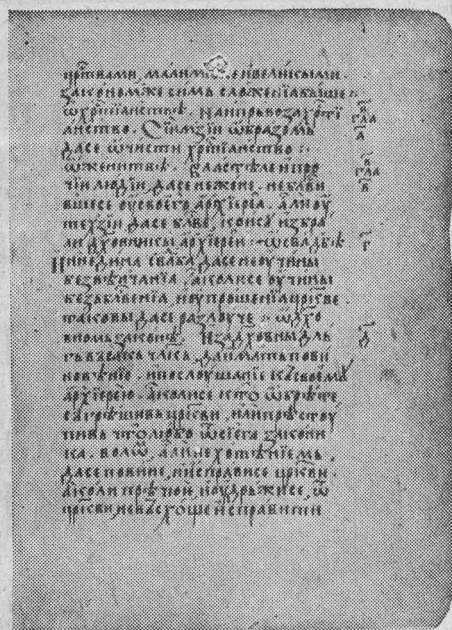
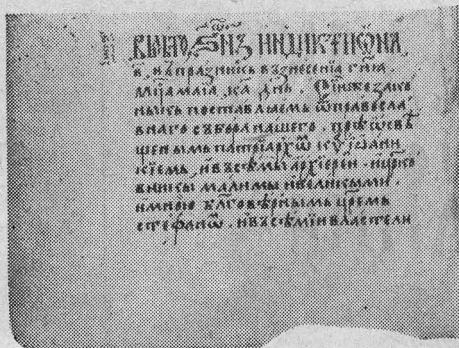

ПИСА ГРЪШНЫ
АНГОРНЕДНАКЪ

И прва српска и прва хрватска писана реч јављају се у доба процвата феудализма, у XII веку.

Прва српска књига је „Мирослављево јеванђеље“. Оно је верске садржине. Писано је старом ћирилицом. Написао га је српски калуђер Глигорије, наравно руком. Украшено је дивним шарама у боји: минијатурама, иницијалима и сл.

Отприлике у исто то време израдио је један хрватски калуђер у камену такозвану „Башчанску плочу“. Она је писана хрватском глаголицом. Башчанска се зове зато што је нађена у месту Башки на острву Крку. У њој један хрватски феудалац поклања неку земљу манастиру.

ДУШАНОВ ЗАКОНИК

Тај феудални књижевни језик Срба и Хрвата није био чист народни језик, већ мешавина народног језика са црквеним, старословенским језиком. Та мешавина се назива српскословенски језик (или хрватскословенски).

Црквени елементи се јављају у њему у великој мери нарочито онда кад су у питању књижевна дела намењена уском владајућем кругу феудалаца. Такав је случај, на пример, са нашим средњовековним биографијама („житијима“) од Св. Саве, Теодосија, нарочито Доментијана, и других.

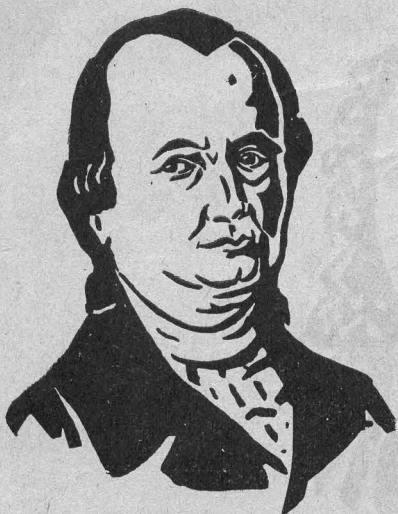
Напротив, када је оно што се пише било намењено најширим слојевима, онда су калуђери употребљавали тек само понеки израз узет из старословенског, док су остало уносили из живог народног језика тога времена, да би народ што боље могао разумети. На тај су се начин писали укази и уредбе („повеље“), трговачки уговори итд. Такав је доста чист народни језик и у чувеном „Законику“ цара Душана из XIV века.

ИВАН ГУНДУЛИЋ

Почетком Новог века почињу се нагло развијати они наши крајеви који нису били под Турцима. То нарочито важи за Дубровник и остале приморске крајеве. Од XVI века почиње се развијати у нашем приморју грађанска књижевност на чистом народном језику. Тај књижевни језик је у Дубровнику *штокавски*, а у Сплиту, Шибенику, Задру, на Хвару *чакавски*. Приморски писци пишу латиницом, по талијанском узору. Поменућемо од њих Гундулића, Палмотића, Ветранића, Држића из Дубровника, Марулића из Сплита, Хекторовића са Хвара. То је књижевни језик наше ренесансе и реформације.

Нешто касније почиње се развијати и српски књижевни језик у Војводини, такође у грађанској средини. Војвођани су, током XVIII века нарочито, напустили стари средњевековни књижевни језик, и створили су нови. Нажалост, тај књижевни језик Војводине у XVIII веку није био чист народни језик, већ је претстављао мању или већу мешавину нашег народног језика са руским црквеним језиком. Тај се језик називао „славјано-српски“, и управо против њега је Вук и водио онако живу борбу.

СОВѢТИ
ЗДРАВАГО
РАЗУМА

СОЧИНѢНИ

ДОСИТЕЕМЪ ОБРАДОВИЧЕМЪ

Наместо старе, хошкасте феудалне ћирилице Војвођани су, под утицајем Руса, почели употребљавати нову, облук, такозвану „гражданску“ (тј. грађанску) ћирилицу, врло сличну данашњој. Од ње је данашња ћирилица и постала, и то на тај начин што је Вук избацио из ње нека непотребна слова, а унео нека која су недостајала. Али то је већ питање савременог развитка наше азбуке...

„Славјаносерпским“ књижевним језиком писао је знатан број Војвођана. Међу њима се нарочито истичу Доситеј Обрадовић и Захарије Орфелин.

Било је и других књижевних језика кроз нашу историју. У Босни су писали калуђери фрањевци на народном језику. Међу њима се истиче Матија Дивковић. У Славонији су, опет народним језиком, писали рационалисти, нарочито Матија Рељковић. Око Загреба је био кајкавски књижевни језик. Њиме је писао Пергошић мађарском латиницом.

Тек кад се појавио Вук Караџић, ишчезли су сви ови покрајински језици, а на њихово место је свуда дошао наш нови, Вуков, национални књижевни језик, који се и данас непрестано развија.

